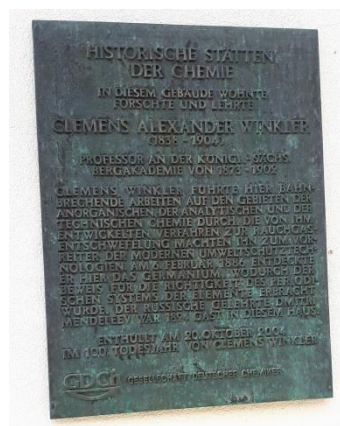

Overdracht van de historische collectie chemicaliën van de Universiteit van Amsterdam

Op zaterdag 7 augustus 2021 zijn ondergetekenden per auto afgereisd naar de Technische Universität Bergakademie Freiberg. Het doel was de overdracht van de historische collectie chemicaliën van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Deze collectie van ongeveer 275 preparaten was in 2019 beschikbaar gesteld door Eddie Alders en Renée Hassink, waarna ik samen met Kees Plug de collectie heb geïnventariseerd en beschreven. Met steun van de CHG hebben wij daarna actief geprobeerd de collectie duurzaam onder te brengen bij een Nederlandse instelling (museum / universiteit / restauratielaboratorium). Helaas is dat niet gelukt en ook enkele buitenlandse instellingen waren niet ontvankelijk. Complicaties bij een verantwoorde opslag was veelal de reden om negatief te beschikken. Vernietiging van de collectie als chemisch afval werd een reële dreiging.

Na spuurwerk op internet kwamen wij erachter dat de Technische Universität Bergakademie Freiberg (gelegen ongeveer 30 km westzuidwest van Dresden) in het bezit is van de z.g. [Winkler collectie chemicaliën](#). Deze verzameling werd in de tweede helft van de 19^e eeuw aangelegd door Clemens Alexander Winkler. Winkler is beroemd geworden door zijn ontdekking in 1866 van het element germanium, dat hij isoleerde vanuit het mineraal Argyrodite.

Prof. Edwin Kroke (r) en Kees Plug (l) bij plaquette voor Clemens Alexander Winkler (Historische Stätte der Chemie).

Het originele potje met een etiket in Winklers handschrift bevindt zich in de collectie. Evenals zijn briefwisseling met Mendelejev en een originele foto van hen beide. Deze Winkler verzameling (ongeveer 1.500 anorganisch-chemische verbindingen/mineralen) wordt nog regelmatig voor onderwijs doeleinden gebruikt door prof. dr. Edwin Kroke (Institut für Anorganische Chemie) en zijn collega's.

Wij hebben contact opgenomen met prof. Edwin Kroke en tot onze opluchting reageerde hij zeer positief om de collectie van de UvA in Freiberg een tehuis te geven. Nadat er een contract was opgesteld om de overdracht te regelen, was het plan om de collectie over te brengen naar Freiberg maar door corona liep dit plan ernstige vertraging op. Gelukkig hebben wij recent de draad weer op kunnen pakken met als resultaat dat op 7 augustus 2021 de overdracht heeft plaats gevonden.

De afdeling Anorganische Chemie van de Technische Universität Bergakademie Freiberg is gehuisvest in deels een nieuw gebouw en deels een oud gebouw. Er zijn concrete bouwplannen voor nog een nieuwe vleugel voor chemie. In deze nieuwbouw is ruimte opgenomen voor een klein museum, waarin de Winkler collectie een onderkomen zal vinden. Het plan is om ook de chemicaliën van de UvA hier onder te brengen en zichtbaar te maken. De collectie van de UvA zal eerst opgeslagen worden maar de toekomst op langere termijn ziet er goed uit.

Zondag 8 augustus heeft onze gastheer prof. Edwin Kroke ons het stadje [Freiberg](#) laten zien. Wij waren aangenaam verrast door het historische karakter van Freiberg, waarvan delen van de stadsmuur nog intact zijn. Freiberg heeft een rijke geschiedenis waar het mijnbouw en metallurgie betreft. Al meer dan 800 jaar wordt het Ertsgebirge geëxploiteerd.

Er staat een prachtig renaissance slot Freudenstein, wat nu permanent gebruikt wordt voor een schitterende collectie mineralen ([Terra Mineralia](#)). Deze enorme verzameling van de allermooiste mineralen uit alle delen van de wereld is aan de universiteit geschonken door dr. Erica Pohl-Ströher, erfgename van het haarverzorgings- / cosmetica bedrijf Wella AG. De collectie is fabuleus, maar jammer is dat “esthetiek” het enige criterium was voor aanschaf. Ook waren de instructies voor de uitstalling duidelijk: geen “Belehrung” en zeker geen chemische samenstellingen. Daarnaast is er ook een mineralogische verzameling afkomstig uit Duitsland in het Krügerhaus en een wetenschappelijke collectie geologische verzameling in de Bergakademie Freiberg.

Boven werd al vermeld dat Winkler de ontdekker van germanium is, maar wellicht minder bekend is dat [Ferdinand Reich](#) en [Hieronymus Theodor Richter](#) in 1863 in Freiberg indium ontdekten. Reich was kleurenblind en Richter hielp hem bij de kleurbevestigingen. Voor beide ontdekkingen is een gedenkplaat met de atoomstructuur (half germanium/half indium) in het wegdek aangebracht voor de ingang van het slot Freudenstein.

Gedenkplaat voor ontdekking indium en germanium.

Zo zijn er meer gedenktekens voor belangrijke chemische bijdragen zoals voor Karl Heinrich Adolf Ledebur - professor voor metallurgie en gieterij (Hüttenkunde und Gießereiwesen).

Het laboratorium van Karl Heinrich Adolf Ledebur in Brennhausgasse 8.

Ook is er aandacht voor [Wilhelm August Eberhard Lampadius](#) die aan stadsgas werkte en als eerste in 1811 een gaslantaarn in Freiberg aan zijn huis bevestigde.

Gedenkteken voor Wilhelm August Eberhard Lampadius.

Een replica van de lantaarn van Lampadius is zichtbaar aan de winkel voor laboratoriumbenodigdheden.

Winkel voor laboratoriumbenodigdheden van Labor-Pilz (rechts replica lantaarn van Lampadius) - Burgstraße 50.

De universiteit heeft ook zijn vroegere geleerden willen eren door gebouwen naar hen te noemen: Gellert Bau / Clemenz Winkler Bau, beide aan de Leipzigerstrasse, en ook het Werner Bau.

Werner Bau aan Brennhausgasse 14 met wetenschappelijke geologische collectie.

[Christlieb Ehregott Gellert](#) (1713 – 1795) was een Duitse metallurg, mineraloog en professor in Freiberg.

[Gedenkteken](#) voor Christlieb Ehregott Gellert aan zijn huis Waisenhausstraße 10.

[Abraham Gottlob Werner](#) (1749 – 1817) was een mineraloog / geoloog. [Hij](#) ontwikkelde een classificatiesysteem voor mineralen en was de bedenker van het neptunisme, het idee dat alle gesteenten op aarde in de zeeën en oceanen zijn ontstaan.

[Gedenkteken](#) voor Abraham Gottlob Werner in Akademiestrasse.

Voor wie plannen heeft om Freiberg te bezoeken: we kunnen zeggen dat er volop aandacht is voor het chemisch erfgoed. De plaats is in meerdere aspecten aan te bevelen om bij een bezoek aan Saksen in de route op te nemen.

Freiberg, 7 augustus 2012

Jacob van Dijk / Kees Plug